

Om postforholdene på Askø 1815 – 1930

Indledning

Postfunktionen har i århundreder haft en meget stor betydning for befolkningen. Hvad enten det drejer sig om befording af breve eller aviser og pakker, har postbuddets forventede ankomst ved døren været fulgt med stor interesse. Mange har fået positive oplevelser, og mange er blevet skuffet af den ene eller anden grund.

Det gør sig også gældende på Askø, der trods sin lidenhed og placering et stykke fra Lolland, om nogen har efterspurgt en selvstændig relation til omverdenen gennem postvæsenets gøren og laden.

I nærværende gennemgås på basis af offentlige arkiver de udfordringer, der har været for at Askø har kunnet føle sig på niveau med andre danske øer og her især Fejø og Femø. Det har været en lang proces og ikke uden modstand, men sluttelig blev resultatet tilfredsstillende.

Arkivgennemgangen er hovedsageligt knyttet til postvæsenets arkiver. Undervejs mangelfulde og uden kontinuitet og undertiden uden dokumentation for, hvad der rent faktisk er sket, og hvordan postfunktionen er gennemført. Derfor vil gennemgangen i det følgende ikke blive baseret på de enkelte års arkivpapirer, men på at skabe en sammenhængende beskrivelse af postvæsenets rolle og opfattelse af sine forpligtelser over for borgerne. Og ikke mindst for at beskrive den ihærdighed hvormed befolkningen på øen kæmpede for sine påståede rettigheder.

Perioden 1815 – 1863

Ved Kongelig Resolution af 18. august 1815 påbegyndtes en ny postal æra for beboerne på de tre øer i Smålandsfarvandet, idet resolutionen gav tilladelse til etablering af en Postindretning mellem Lolland og Fejø Birk, og da Askø var en del af dette birk, var det en selvfølge, at øen også blev involveret på linje med Femø, omend de geografiske og befordringsmæssige forhold mellem Fejø og de to øer var forskellige.

For forholdet til Femø blev der etableret en forbindelse hen over Fejø til østkysten til færgemanden på Femø. I retning mod Askø blev forholdene anderledes. Ja, der var vel næppe en ordning. Postbefordringen mellem Fejø og Askø skete, når der alligevel var kontakt mellem befolkningen på de to øer. Var der ingen kontakt, var der heller ingen postoverførsel, og posten kunne derfor ligge over gennem kortere eller længere tid. Det kan så vurderes, hvor stort behov der måtte være, da den private læse- og skrivefærdighed var på et meget lavt niveau. Relevant post var derfor kun til øvrigheden på øen og her især præst, skoleembedet og sogneforstanderskabet.

Trods det begrænsede postale behov – og den manglende regelmæssige service – skulle Askø beboere bidrage til Fejø Birks fri og kontribuable hartkorn på linje med beboerne på Fejø og Femø. Den årlige udgift var opgjort til 5 Rdl. i forhold til en samlet betaling for de tre øer på 60 Rdl. Det var altså en afgift opgjort på grundlag af øernes frie og skattepligtige jorde efter disses bonitet.

Trods en etableret ordning var det ikke tilfredsstillende. Især det forhold, at posten skulle over Nakskov for at komme til Fejø og der ligge i kortere eller længere tid virkede utilfredsstillende og

forsinkende, når det var muligt at få posten over Stokkemark til Bandholm og videre til Askø, hvor der i sommertiden næsten var daglig forbindelse. Det i sig selv ville reducere transporttiden. Det kan derfor ikke overraske, at sognepræst og formand for sogneforstanderskabet Lauritz Christian Dehlholm (født 1813) skriver til Den Kongelige Generalpostdirektion i København 13. marts 1862 og fremlægger problemet samt et løsningsforslag.

I ansøgningen udtrykkes ønsket om to gange ugentlig forbindelse mellem Askø og Bandholm. Han udtrykker også et samtykke til, at beboerne vil være med til at betale for en evt. merpris i forhold til den skat, man pt. betaler til Fejø Birk. Endelig skriver han som et væsentligt element, at der på øen allerede er tilsagn fra en person, der er villig til at sejle mellem de to destinationer for en pris af 3 sk. pr. tur. Den pågældende person er købmand (og gårdejer) Hans Hansen (født 1807).

Interessant ved skrivelsen er den direkte henvendelse til Den Kongelige Generalpostdirektion. Hierarkiet i postadministrationen er lokalt postkontor, Bandholms Postekspeditor, Maribo Postmester, Postinspektøren i Østifterne og Hertugdømmet Slesvig i København og Det Kgl. Generalpostdirektorat. Sognepræsten har selvfølgelig vurderet, at et så betydeligt andragende ikke skal forsinkes ved indledende sagsbehandlinger i lavere instanser. Men det undgås ikke helt.

Postinspektøren for Østifterne svarer generalpostdirektionen 8. maj 1862 indledningsvis med nogle korrektioner til præstens ansøgning – at posten ikke går over Nakskov, men Stokkemark, og at det ikke omtales, at den pt. erlagte afgift fremover skal tilfalde postkassen. Der sker således ikke en reduktion i øens samlede betalinger. Endelig anføres, at der ikke kan være anledning til at bringe noget større offer for at skaffe den nævnte øs 300 indbyggere en regelmæssig postbefordring!

Trods den lidt negative holdning konkluderes det dog, at der, som følge af øens isolerede beliggenhed, burde etableres en ugentlig regelmæssig forbindelse, og at denne må kunne holdes inden for en årlig udgift på 30 Rdl.

Generalpostdirektionen tiltræder indstillingen om en en gang ugentlig forbindelse og meddeler Dehlholm denne beslutning den 21. maj 1862, hvorefter præsten beklager sine fejl i ansøgningen og takker for beslutningen om etablering af en regelmæssig postforbindelse.

Herefter er formalia på plads, og Postinspektøren meddeler 16. marts 1863, at der med virkning fra 1. april 1863 er indgået og afsluttet en kontrakt med **købmand Hans Hansen** om en ugentlig transport mellem Askø og Bandholm til en årlig udgift på 26 Rdl. Foreløbig for et år at regne. Der skal ikke overføres post ved isfyldt farvand, og der står intet om udgifter i forbindelse med båden. Det viser sig i praksis også som godkendt, at bådføreren for egen regning søger vikarperson, der er kvalificeret.

Overfarten finder sted fra Askø onsdag kl. 10 og fra Bandholm samme dag kl. 3.

Kontrakten omtaler ikke, hvorvidt der ud over transporten også skal foretages uddeling af den medbragte post. På Fejø var det på den tid reglen, at beboerne selv orienterede sig om personlige forsendelser og aflevering af samme til fastlandet hos den stedlige bådfører. Det var også tilfældet på Askø. Hans Hansen var bådfører og brevsamler, men ikke brevuddeler.

Perioden 1863 - 1895

I de følgende år frem til 1870 er der kun sparsomme oplysninger. I 1868 omtales en bådfører Rasmussen, der har overført på ruten (vikar?) og som i det forår forsøger en vis kværlantisk holdning til postoverfarten, der dog afvises af myndighederne, som udtryk for, at klageren ser postoverførslen efter sine interesse og ikke den i kontrakten bestemte overførsel. På dette tidspunkt kendes ikke mere til Rasmussen, men det kommer frem i sommeren 1870, idet skrædder og husfader Christen Rasmussen ansøger om såvel overførslen mellem Askø og Bandholm som at holde brevsamlingssted. Hans ansøgning fremkommer som følge af, at Hans Hansen pr. 1. oktober 1870 agter at rejse til Lolland. Han fortæller ikke hvorfor, eller at gården allerede er solgt. Christen Rasmussen udtaler, at han har to gode fartøjer så godt som nye, og at han bor i byen tæt ved Hans Hansen.

Den 29. juni 1870 opsiger Hans Hansen postførelsen til fratrædelse 3 mdr. senere. Dagen før har Christen Rasmussen allerede ansøgt postmesteren i Maribo om det kommende ledige embede. Samme dag fremsender sognepræst Niels Sehested (født 1814) sin anbefaling af Christen Rasmussen til omgående erstatning til Generalpostdirektoratet, da Hans Hansen med den solgte gård flytter inden for to uger. Med dette ønske sættes postvæsenet under tidsmæssigt pres. Præstens anbefaling omtaler endvidere, at Christen Rasmussen er den bedste mand på øen og den person, der kan sikre den bedste udførelse af postfunktionen. Han indstiller også, at afregningen fortsat skal være 3 sk. pr. tur, og at alle bestemmelserne fra den tidligere kontrakt fortsættes uændret.

Hvad præsten også skriver er, som vi vil se mange gange senere, at man ønsker at få udvidet antallet af overførsler mod en merbetaling. Forslaget er to gange ugentlig – tirsdag og fredag – begrundet i en stigende mængde af især aviser og embedspapirer.

Maribos postmester tiltræder over for Generalpostdirektoratet Sehesteds bemærkninger om ansøgningen og tiltræder ligeledes forslaget om to ugentlige ture – tirsdag og fredag – selv om postmængden udvekslet til og fra Askø i året 1869/70 kun har været 1056 breve.

Allerede den 11. juli 1870 bekræfter Generalpostdirektoratet, at **bådfører Christen Rasmussen** (1820-1876) på samme vilkår som hidtil tiltræder som øens næste ansvarlige for brevposten med tiltrædelse 1. juli 1870.

Derimod kan der ikke tiltrædes en udvidelse af den ugentlige besejling, så længe postmængden fra og til Askø er af så beskeden størrelse, som tilfældet har været de seneste år:

1867/68	850 breve	448 aviser	34 pengebreve	40 pakker
1868/69	1104	886	64	58
1869/70	1046	1034	49	60

Med ansættelsen af Christen Rasmussen indledes en periode på næsten 100 år, hvor det er medlemmer fra 2 familier, der forestår postgennemførelsen på Askø. Denne familie og den efterfølgende Niels Larsens familie har i alt været ansvarlige for postforholdene på øen fra 1870 til funktionens nedlæggelse i 1968.

Nok meddelte Generalpostdirektoratet afslag på udvidelsen af antallet af afgangene i 1870, men det afholdt ikke 43 borgere på øen med sognepræst Sehested i spidsen fra den 7. maj 1871 med uændrede argumenter at genfremsætte forslaget om 2 ugentlige afgangene. Postmesteren i Maribo indstiller ansøgningen, men igen afvises den af Postinspektøren for Østifterne på grund af den ringe postmængde. Det anføres, at der til øen i det seneste år i gennemsnit kun er ankommet ca. 10 breve pr. uge, mens udgiften til postens overførsel var 48 sk. pr. tur. Efterfølgende afvises ansøgningen også af Generalpostdirektoratet.

Landsportotaksten for et brev var 1. januar 1871 4 sk. Det betyder, at portoen alene for de 10 ugentlige breve ikke kunne dække udgiften for den daglige transport med Bandholm. Dertil kommer udgiften for den videre transport i landet, der skal dækkes af portoen for den resterende befordrede postmængde – herunder især aviser. Samlet set kan postvæsenets økonomi ved befordring af post til og fra Askø næppe have givet overskud. En indrømmelse af en forbedret befordring ville derfor være udtryk for en begunstiget situation i forhold til de mange destinationer i landet, hvor postmængden var betydeligere. Beboerne på Askø fik, hvad vi i dag ville kalde ”value for money”.

Beboerne havde dog en ven i Postinspektøren for Østifterne, idet denne allerede 20. februar 1872 konstaterer, at der nok kun havde været en lille stigning i det overførte antal forsendelser i 1871, men at han følte, det var nok til at indstille til Generalpostdirektoratet, at befordringsomfanget i sommerhalvåret april-september udvides til to ture og med en merafregning svarende til den hidtidige kontrakt.

Postomfanget frem og tilbage i 1871 havde været: 1198 breve, 1573 aviser (6 eksemplarer) og 94 penge- og pakkeforsendelser.

Betragtes tallene nøjere i forhold til modtagelsen på øen, kan det opgøres, at den ugentlige brevmængde i gennemsnit havde været 12 styk, at aviserne pr. uge var ca. 30 og penge- og pakkeforsendelserne udgjorde 1 pr. uge. Det må være sådanne overvejelser, der lå bag Generalpostdirektoratets beslutninger. At beboerne ikke så på tallene på samme måde er naturligt. Det, man her hovedsageligt var interesseret i, var den stigende mængde af læsestof i form af aviser og ugeblade.

Den 9. marts 1872 godkender Generalpostdirektoratet indstillingen om en ekstra sommertur til 48 sk. Beboerne havde dermed fået en delvis sejr. Men det var ikke nok for dem. Allerede i april 1873 er Sehested og lærer Skrydstrup på banen igen sammen med hele sognerådet. Begrundelsen er nu, at det ikke virker forståeligt, at man om vinteren, hvor søfolkene er hjemme, og tiden er til læsning og korrespondance, så ikke kan stå i forbindelse med omverden mere end 1 gang ugentlig. I øvrigt var postmængden stigende om sommeren med to afgangene, da beboerne ikke længere havde behov for anvendelse af privat befordring til Bandholm. Det øgede antal ture dokumenterede en øget postmængde skrev man. Derfor ønskes 2 ture ugentlig også om vinteren.

Postinspektøren for Østifterne og Generalpostdirektoratet godkender ansøgningen ultimo maj 1873, hvorefter der året rundt hver tirsdag og fredag er forbindelse mellem Askø og Bandholm.

Og så er der ro omkring Askø i et par år, indtil Christen Rasmussen 1. maj 1875 anmoder Indenrigsministeriet om tilladelse til at overdrage posttransporten mellem Askø og Bandholm til sin søn Rasmus Peder Frederik Christensen (født 1851) fra nu af og indtil videre i henhold til sin

kontrakt, da han hele vinteren ikke har været i stand til at udføre bestillingen tilfredsstillende. Sønnen beskrives som fundet tjenestedygtig til opgaven. Mon ikke der også er et privatøkonomisk element i forslaget. Det bemærkes, at der i anmodningen ikke står noget om brevuddelingen. Skal den bevares, eller er det en forglemmelse?

Bandholm postekspedition har kun et positivt indtryk af omtalte **Rasmus Peder Frederik Christensen**, der derfor udnævnes med virkning fra 1. juli 1875 til ny bådfører for overfarten mellem Askø og Bandholm med en kontrakt, der findes i sin helhed. Af denne fremgår bl. a., at han alene skal forestå bådfarten hver tirsdag og fredag hhv. kl. 8 og retur kl. 14, at han må anvende vikar (som skal være ædruelig, tro og dygtig!), at hans fartøjer årligt skal underkastes syn, at han er forpligtet til at medtage rejsende mod en betaling af 35 øre pr. person, og at han for posttransporten tilstås 1 kr. for hver udført rejse. Det erindres, at pr. 1. januar 1875 blev møntsystemet ændret til kr./øre således at 48 sk. = 1 kr. Det vil sige, at den nye bådfører fik en lille lønregulering i forhold til faderens.

Så burde der være orden på tingene, men nej. Allerede i december 1875 skriver sognepræst Peter Villiam Møller-Holst (født 1840) på vegne af beboerne og anmoder om, at postbefordringen udvides til 3 gange ugentlig om vinteren og 4 gange ugentlig om sommeren. Altså næsten en fordobling af omfanget.

Begrundelserne er med nye ord de samme som tidligere, dog suppleret med et nyt element: nemlig kulturudviklingen! Ansøgerne skriver, at Askøbeboerne ikke har kunnet følge med udviklingen i det øvrige land. Postvæsenet skal nu bidrage til samfundets velfærdsudvikling. Et væsentligt element, men er det et rimeligt argument til en næsten fordobling af postvæsenets udgifter?

Bandholm postekspedition siger nej den 27. april 1876. En statistisk opgørelse viser, at de postforsendelser, som udveksles, forekommer ekspeditionen så få, at den nuværende besejling er tilfredsstillende. Der er ingen oplysninger om befordringens omfang, der udviser en fordobling. En imødekommelse vil derfor være en betydelig merudgift. Såfremt der om sommeren er behov for øget befordring, er der næsten dagligt bådbesøg fra Askø i Bandholm havn, og her kan beboerne frit medbringe den ankomne post. Altså selvbetjening! Værsgod.

Men postekspeditøren underkendes efter få dage af Generalpostdirektoratet, der dikterer tre ugentlige gange året rundt at regne fra 1. juni 1876. Det fastlægges efterfølgende, at overfartsdagene er mandag, onsdag og fredag. Merudgiften pålægges postvæsenet.

Men så sker der noget igen. I postvæsenets arkiver er ingen yderligere begrundelser, men med en ny kontrakt er der med virkning fra 1. januar 1877 etableret en aftale med **bådfører Jens Thorvald Ferdinand Christensen** (født 1856 – altså kun 20 år). Denne mand er broder til den foregående bådfører og yngste søn af Christen Rasmussen, der dør som 56-årig aftægtsmand 26. oktober 1876.

Kontraktens indhold følger i store linier den foregående. Det omtales bl. a., at kontrakten er gældende for post til brevsamlingsstedet på Askø. Der står intet om postudbringningen og intet om Lilleø. Kontrakten omtaler i et opfølgingsbilag, hvordan tidspunkterne for afhentning ændres frem til 1889, og der står også her, at fra 9. april 1884 udføres turen fra 1. maj 6 gange ugentlig og samtidig medtages posten til Lilleø. Betaling samlet er 30 kr. måned. Et beløb, der 29. juli 1885 efter en lønregulering udspecificeres således: For bådpost til Askø kr. 312 og bådpost til Lilleø kr.

108 eller i alt kr. 420. Denne afregning og specifikation giver senere anledning til disput mellem den senere bådfører Niels Larsen og postvæsenet.

Endnu en gang træder sognepræst Møller-Holst til med et andragende 17. april 1880 om udvidelse til 6 gange ugentlig befordring. Begrundelsen er nu en sammenligning med forholdene på Fejø og Femø, hvor der er 6 og 7 ugentlige befordringer, samt at der er en lettere tilgang på Askø for omdeling.

Postekspeditionen i Bandholm erklærer i tilknytning til ansøgningen få dage efter, at der på Askø findes 51 ejendomme (hvoraf 14 gårde), og at det samlede antal beboere udgør omtrent 250 individer. Endvidere anføres, at der til øens brevsamlingssted i det forløbne finansår er ankommet 1918 breve og 137 pakkepostsager, mens et tilnærmelsesvis lignende antal forsendelser er afgangt derfra. Indberetningen omtaler ikke omfanget af aviser, hvilket kan overraske i den samlede vurdering. Hvis udviklingen i dette element havde svaret til udviklingen i antallet af øvrige forsendelser, ville det have været en styrkelse i den samlede argumentation. Men uanset forholdet, så indstiller postekspeditøren til Generalpostdirektoratet, at ansøgningen imødekommes.

Men Generaldirektoratet svarer: ”For tiden” kan det ikke lade sig gøre.

Det er ikke tilstrækkeligt for sognerådet den 10. januar 1881, der henviser til sætningen ”for tiden”. Er det så ikke nu, spørges der, og fremfører herefter alle tidligere begrundelser.

Men igen svarer Generalpostdirektoratet 2 dage efter, at den ringe postmængde ikke kan begrunde en udvidet besejling.

Og sognepræst Møller-Holst ansøger igen den 18. april 1882 om 6 ugentlige sejlture med henvisning til forholdene til Raagø og Veierø under Fejø Postkontor. Få dage efter et nyt afslag, da de to øer kun har hhv. 2 og 1 gang ugentlig besejling, og at ”Askø derfor i forhold til sin størrelse er en af de med hensyn til postforbindelsen bedst stillede øer”.

Skulle denne sidste bemærkning betyde, at Generalpostdirektoratet efterhånden var træt af de årlige gentagne ansøgninger om udvidelse af besejlingen og ikke ønsker flere, så tager man fejl.

Den 9. februar 1884 skriver sognerådet til Indenrigsministeriet og søger igen om 6 ugentlige besejlinger. Begrundelserne er mange aviser, mange søfolk er udenøs, den trafikale udvikling, øget korrespondance, og på Lolland er der nu daglig ombæring af breve næsten overalt. Denne gang svares også afvisende, men med en mere præcis formulering: ”vil senere tage sagen under nærmere overvejelse, uden at det dog i mindste måde vil være sognerådet et gunstig svar”.

Og så et nyt element. Beboerne på Lilleø kommer 30. marts 1884 med et andragende om postbesørgelse til øen, og at der etableres en filial af brevsamlingsstedet hos en af øens beboere. Postekspeditionen i Bandholm kan oplyse, at Lilleø er beboet af 13 familier med omtrent 70 individer; heraf 10-12 søfolk. Og videre: ”at måtte man imødekomme ansøgningen, kan denne effektueres af bådføreren for et tillæg til sin nuværende løn, og han kan fortsætte fra Askø til Lilleø, hvor posten måtte kunne lægges hos en af beboerne uden vederlag og derfra afhentes efter ankomsten”. Atter selvbetjening!

Det var et nyt punkt med et nyt løsningsforslag. Generalpostdirektoratet er indstillet på befordring til Lilleø mod at bådføreren acceptere en samlet afregning på kr. 300 årligt. Postinspektøren for Øerne meddeler 8. april, at bådføreren vil have kr. 360 for 6 gange ugentlig besejling inkl. tur til Lilleø, men foreslår samtidig, at en forhøjelse af prisen for personoverførsel fra 35 øre til 50 øre vil kunne få bådejeren til at acceptere kr. 300. Altså skal befolkningen generelt være med til at betale for Lilleøbeboernes postforhold!

Men det tilslutter Generalpostdirektoratet sig ikke. I stedet meddeler man til Bandholm, at bådføreren skal have kr. 360 årligt for besejling af ruten Bandholm – Askø – Lilleø 6 gange ugentligt med start pr. 1. maj 1884.

Det var en stor sejr for det lille lokale samfund, der gennem mere end 10 år havde kæmpet for en betjening på linie med, hvad der var gældende i det øvrige land. At løsning skulle findes på baggrund af en kontakt fra Lilleøbeboerne er så en anden sag. Nu var der endelig skabt den løsning, som alle havde ønsket sig. Den nu fastlagte ordning, var den, der ovenfor var omtalt i et bilag til kontrakten for Jens Thorvald Ferdinand Christensen.

Bådføreren starter loyalt og pligtopfyldende på realisering af den nye kontrakt, men konstaterer hurtigt, at udførelsen uforudset vil kræve en hel dags arbejde. Derfor ansøges 22. juli 1885 om lønforhøjelse til dækning af, at supplerende indtjening ikke er mulig. Ansøgningen imødekommes og aflønningen forhøjes til kr. 420 årlig fra 1. august 1885.

I de følgende år er der kun få oplysning i arkiverne. Der er meddelelser om ændrede afgangstider og deraf følgende udbringningstider, og så i oktober 1892 en ansøgning om lønforhøjelse begrundet i et svagt helbred som følge af opholdet på vand og is, der ofte giver vådt tøj. Tillige kræver det ofte ansættelse af supplerende mandskab for egen regning og arbejdstiden er fra kl. 8 til 17 med efterfølgende overførelse af posten til Lilleø. Samlet en daglig tid på 10-11 timer 6 dage ugentligt. Det har samtidig vist sig, at den supplerende indtægt ved medtagelse af passager og fragt ikke har givet meget afkast, da beboerne har benyttet sig af privat befordring til og fra Bandholm.

Ansøgningen imødekommes med en årlig regulering til kr. 588 svarende til kr. 1,50 pr. tur mellem Askø og Bandholm og en forholdsmæssig betaling pr. tur mellem Askø og Lilleø.

Perioden 1895 - 1912

Den 1. juli 1895 skriver Generalpostdirektoratet til postekspeditionen i Bandholm: ”På grund af den 1. n.m. (1. august 1895) indtrædende forandring i postbesørgelsen til Askø skal man fra dette tidspunkt at regne tilbagekalde den postekspeditionen i sin tid tillagte betaling af godtgørelsen for bådposten Bandholm-Askø-Lilleø, hvorhos man forinden bemyndigelse til at afslutte ny kontrakt meddeles, skal anmode ekspeditionen om at fremkomme med forslag til den godtgørelse, der vil være at yde bådføreren for at besørge udvekslingen af posten mellem Askø og dampskibet Polyxene, når dette passerer øen på turen til og fra Fejø. Det tilføjes, at postforholdene overfor Lilleø forblive uforandrede”.

Nyheden her er fremkomsten af Polyxene II i postbefordringen og samtidig en opsagt kontrakt med J. T. F. Christensen udarbejdet pr. januar 1877. At Polyxene II dermed (og tidligere Polyxene I fra 1882) nu inddrages kan undre, idet skibet har sejlet forbi øen siden 1884 og havde kunnet betjene den nu indtrædende forandring siden da.

Bandholm postekspedition forslår 11. juli 1895 en uændret aflønning på 49 kr. mdl. trods bortfald af turen til Bandholm, idet der nu skal foretages to ture fra Askø til dampskibets ankomst på søen og ventetiden til det sker, og at denne ventetid skal foretages i et stærkt strøm- og søfyldt farvand med risiko for isdannelser. Dette kan samlet nødvendiggøre en ekstrabemanding, der aflønnes af bådføreren. Den 1. daglige tur afgår fra Askø kl. 8.30 med tilbagekomst kl. 11.30 og 2. tur med afgang fra Askø kl. 3 og hjemkomst kl. 6. Herefter frem og tilbage med pram til Lilleø. Samlet daglig posttur på 7 timer. Hertil kommer forpligtelser når dampfærgerne af den ene eller anden grund ikke sejler, idet bådføreren i så fald for egen regning dagligt skal besørge posten mellem Bandholm og Askø.

Postekspeditionen er opmærksom på, at Polyxene II måske kunne have anvendt anløbsbroen på Askø, men man konstaterer, at det på grund af for ringe vanddybde ikke kan lade sig gøre. Først ved anlægget af en ny bro ca. 1910 bliver dette muligt.

Ruten udføres 6 gange ugentligt og omfatter alene transport til brevsamlingsstedet på Askø og bådfarten til Lilleø. Aftale om udbringningen på søen er uændret.

I relation til mødet med Polyxene II går dette skib i 1895 fra Fejø kl. 9.30 med ankomst Bandholm kl. 10.30 og igen fra Bandholm kl. 15.55 med ankomst Fejø kl. 16.55. Sammenholdes sejltiden mellem de to destinationer med bådførers afgangstider, ses en tur for bådføreren på ca. 1 time hver vej på hver tur og resten som vente- og modtagetid på åbent farvand.

Som noget nyt for forholdene på Askø skal der stilles en garanti over for postvæsenet på 400 kr. Dette sker ved gårdejer Jens Peter Hansen, Askø, og med udgangen af august 1895 er de nye kontraktforhold på plads efter ”den indtrædende forandring i postbesørgelsen”.

Den 22. juli 1897 meddeles, at bådføreren har været syg med brystbetændelse siden 12. maj og at der derfor søges om erstatning udover den kur og pleje, der tildeles ham fra Landpostbudenes Sygekasse. Postvæsenet bevilger 50 kr. Den 26. juli 1897 afgår aftægtsmand Jens Thorvald Ferdinand Christensen ved døden 40 år gammel. Årsag 6 gange ugentlig transport året rundt i al slags vejr mellem de to destinationer?

Som nyt landpostbud ansættes med virkning fra 1. september 1897 **Christiane Christensen** (født 1867) og enke efter netop afdøde. Jo, man viste social ansvarlighed. Måske havde hun også været vikar under mandens sygdom? Kontrakten beskriver ruten fra Askø brevsamlingssted ad Askø By og udflyttere. Men ikke sejlads og ikke noget om levering til Lilleø. Aflønningen er 15 kr. pr. måned samt uniformsgodtgørelse på 1,33 kr. pr. måned, og så stiller hun et kautionbevis på 500 kr. fra gårdejer Jens Peter Hansen. Den samme person, der stillede garantien for hendes mand.

Med ansættelsen af Christiane Christensen kun som landpostbud, bliver postforholdene for første og eneste gang delt op. Den søværts del overtages fra 1. september 1897 af **fisker Niels Larsen, Lilleø** (1865 – 1950), der skal hente posten ved dampskibet 2 gange dagligt ved skibets passage på vej til Bandholm, og bringe den til brevsamlingsstedet på Askø og med pram overføre til Lilleø, hvor han skal uddele posten til samtlige beboere. Derudover skal han medtage rejsende for 25 øre pr. person og har tilladelse, men ikke pligt til at medtage gods. Derimod må han ikke medbringe post, der ikke kan eller skal behandles af postvæsenet. For denne opgave modtager han kr. 54 månedligt (kr. 648 årligt).- Som kautionist for kr. 400 optræder Lars Rasmussen, Lilleø.

Postvæsenets samlede udgift for levering og udbringning af posten på de to øer udgør herefter årligt kr. 828, der ikke er specificeret i andel for videretransporten til og omdelingen på Lilleø. Endvidere må der investeres i en landpostbudtaske mrk. Bandholm-Lilleø!

Så burde alle forhold være bragt på plads. Beboerne har fået, hvad de gennem årene har kæmpet ihærdigt for, og der er sikret trofaste og loyale personer til at skaffe posten til øen og til at forestå omdelingen. Men alligevel er det ikke uden uro og ønsker om ændringer.

Niels Larsen ansøger 10. marts 1899 dels om, at han i vintermånederne november-februar ikke skal afhente posten ved dampskibet, men derimod ved direkte sejlads mellem Askø og Bandholm. Altså en tilbagevendende til det før 1895 gældende. Derved undgås to daglige ture på åbent farvand i afventning på damperen. For det andet ansøger han om lønforhøjelse, da den ekstraintjening, der var mulig i kontrakten ved person- og godsbefordring nærmest er ikke-eksisterende, da en Askøbeboer ved smakkesejlads to gange ugentlig medtager personer og gods for den betaling, som Niels Larsen kunne have opnået.

Især punktet om ændret besejling om vinteren giver anledning til diskussion. Sognerådet siger nej, men beboerne er delte i spørgsmålet. Først i oktober 1899 beslutter Generalpostdirektoratet, at Niels Larsens andragende skal imødekommes med virkning fra 1. november 1899. For så vidt angår lønreguleringen er der ingen debat. Der bevilges ham en stigning fra kr. 648 til kr. 708 årligt. Niels Larsen fik, hvad han efterspurgte.

I løbet af foråret 1901 ophører Christiane Christensen med at være landpost. Det fremgår ikke af arkivet med hvilken begrundelse, det sker. Det er derfor nærliggende for postvæsenet uden ansøgning at udpege **bådfører Niels Larsen** også til dette job. Dermed er de to funktioner igen samlet hos en person. Niels Larsen tiltræder 1. august 1901 til en løn af kr. 225 årligt for den funktion forgængerens i 1897 modtog kr. 180.

Pr. 1. august 1907 samles kontrakterne for Niels Larsen for en samlet budgang på Askø og Lilleø i en ny kontrakt med en samlet aflønning på kr. 375. Som noget nyt skal han også fremover tømme den på Lilleø opsatte postkasse! Pr. samme dato udarbejdes en ny kontrakt for den transportmæssige del af ansættelsesforholdet. I forhold til tidligere er der sket en reduktion i det beløb, han må opkræve for at medtage passagerer. Herefter må han kun opkræve 10 øre pr. person, og skal fremover møde damperen i rum sø nu også om vinteren, som tilfældet var indtil 1899.

Afregningen for transporten er kr. 570. Hertil for brevudbringning kr. 375 eller i alt kr. 945 årligt.

Perioden efter 1912

Omkring 1910 foretages en ændring af og ved anlægsbroen på Askø, hvilket muliggør, at damperen nu ved almindelig vandstand kan anløbe øen. Dermed bliver Niels Larsens tur i farvandet overflødig. Fra 1. april 1912 besluttes at udnytte denne mulighed. Derved udarbejdes en ny kontrakt af 29. april 1912 (jvf. senere), hvor landposten skal påtage sig at befordre posten i hele sit omfang mellem postdampskibet og brevsamlingsstedet hverdage i forbindelse med begge ture fra Bandholm og middagsturen til Bandholm. Søn- og helligdage i forbindelse med morgenturen fra Bandholm og middagsturen til Bandholm, samt at udveksle posten med dampskibet i henhold til de gældende

bestemmelser. Postomdelingen på Askø er kl. 8 og på Lilleø kl. 12. Postafhentning ved dampskibet på søn- og helligdage sker kl. 7.

For udførelsen af disse bestemmelser modtager han kr. 670 + kr. 48 for helligdagstjeneste.

Derudover besørger posten med båd til Lilleø en gang daglig i hver retning, hvorfor der tillægges ham kr. 120 årlig for bådhold. Endvidere forpligtes til, når damperen på grund af lavvande eller andre forhindringer ikke kan levere posten, da at befordre posten i hele sit omfang en gang daglig i hver retning mellem Askø og Bandholm, for så vidt forholdene og hensynet til postens sikkerhed tillader det. For denne forpligtelse tillægges kr. 150 årlig.

Den samlede aflønning for den samlede forpligtelse til at befordre, uddele og indsamle posten på Askø og Lilleø og sætte den i forbindelse med Bandholm udgør dermed årligt kr. 988 for et arbejde, der næsten beslaglægger alle ugens 7 dage. Til gengæld er der nu afklarede forhold om funktionens udførelse, og de aftalte vilkår er på plads. Til ovenstående betaling tillægges et alderstillæg på kr. 120. Niels Larsen er i 1912 47 år. I 1915 konstateres, at det udbetalte beløb var forkert, men postvæsenet vil ikke korrigere for det.

I 1912 etableres pr. 1. december Askø som et brevsamlingssted. Fortsat underlagt Bandholm postekspedition. Brevsamlingsstedet er lokaliseret på Niels Larsens private bopæl matr. nr. 22c – i dag Askø Møllevvej 10. Her bor han med sin familie bestående af hustru og 4 børn. Hustruen dør marts 1913. To af børnene Agnete og Ole Sylvester bliver senere en del af familiens sikring af posten på de to øer. Samtidig med etablering af brevsamlingsstedet tildeles det frankeringsmateriale, så stedet fremover kan annullere de indkomne breve til viderebefordringen. Annulleringen sker med datidens stjernestempel, der var i brug frem til ultimo 1914 og herefter erstattes med stempeltypen som overalt i landet. På ydervæggen opsættes det kongelige skilt i rød farve med guldkrift. Jo, Askø er nu kommet med på landkortet!

Niels Larsen bebor sin ejendom frem til medio 1920'erne, hvor han flytter ind hos datteren Agnete, der i 1925 var blevet gift med fisker Henning Skov Jørgensen. I sine sidste år frem til 1950 har han derfor adresse på Konemadvej 36, hvortil brevsamlingsstedet også bliver flyttet.

I 1916 overføres Askø administrativt igen til Fejø. Det giver ikke anledning til ændringer i de fysiske opgaver knyttet til postens behandling. I 1921 bliver brevsamlingsstedet ændret til en mindre postekspedition, hvilket alene har en indre betydning for postvæsenet, idet embedet nu tillægges yderligere administrative opgaver og forpligtelser. For publikum er der ingen forandring at mærke. Servicen er den samme.

Etableringen af dæmningen til Lilleø 1913-1914 udgør et særligt forhold. Dels bliver øen nu landfast med Askø med de fordele, det giver for befolkningen på begge øer. Man er nu ikke længere afhængig af at kunne overføres med pram, men kan færdes, når man vil. Det betyder også en lettelse for Niels Larsen, men det glemmer han (bevidst eller ubevidst?) at fortælle sin arbejdsgiver. I hvert fald optræder besejlingen på ruteplanen fra august 1916 og i postvæsenets interne papirer over lønningsforhold optræder tillægget for bådhold fortsat frem til maj 1918. Den 18. august 1918 modtages besked om, at med udgangen af august bortfalder dette tillæg, ”da der nu er fast forbindelse mellem øerne”. Og i et andet notat: ”og har vist været det længe”.

Det reagerer Niels Larsen naturligvis på med forundring og indsigelse og fremfører, at han aldrig har sat sit navn på en kontrakt, hvoraf det fremgår. Mellem parterne giver det anledning til nogen udveksling, der slutter med en henvisning til aftalen af 29. april 1912 underskrevet af Niels Larsen 26. marts 1912, hvor ordlyden er citeret ovenfor. Niels Larsen påstår herefter, at han aldrig har fået en kopi af kontrakten og fortolker ordlyden af den samlede kontrakt med konklusionen, at ”han fastholder fremdeles kravet på kr. 120, som jeg mener, er mig berøvet”. Efterfølgende i september må Fejø postkontor meddele, at Bandholm postekspedition ikke har udleveret kontrakten til Niels Larsen i kopi i 1912, som man skulle have gjort. Det gør dog samlet ingen forskel. Beløbet for bådhold udbetales ikke længere.

Og med denne lille episode afsluttes postvæsenets arkiver vedrørende postforholdene omkring Askø.

Hvad der sker på øen herefter og frem til nedlæggelsen af postfunktionen 30. september 1968, må således bero på, hvad lokalhistorikere og andre interessenter på øen kan erindre. Men af diverse skrifter fremgår, at Niels Larsen fratræder endeligt fra postvæsenet med udgangen af februar 1930 efter knap 33 års tjeneste. Hvad han lavede i sine sidste år – brevsamler, kontoradministration eller landpost er uvist. Det vides, at hans søn Ole Sylvester (født 1899) i hvert fald i 1930 og 1940 optræder som postbud. Det vides også, at datteren Agnete varetog rollen som leder af brevsamlingen ved dets lukning i 1968 efter det i 1958 var overført fra Fejø postkontor til Maribo..

Men resten er uvist for denne forfatter.

Odense, juli 2018
Arne Fredens